

Людмила Леонідівна Волинець,
науковий співробітник
лабораторії порівняльної педагогіки
Інституту педагогіки АПН України,
м. Київ, Україна

УДК 373.5.036

АКТУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ПЛАСТИЧНИХ МИСТЕЦТВ¹ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ ФРАНЦІЇ У ХХІ СТОЛІТТІ

*Розглядати людське буття без мистецтва –
означає не розглядати його.
Н. Вольтериторф.*

*Заангажувати учнів у мистецьке життя –
це поставити біля них ангела-охоронця,
духовного провідника або невидимого друга.
В. Косроф.*

В статтє проанализировано культурно-политические, информационно-коммуникативные, экономико-экологические, собственно образовательные факторы актуализации обучения пластическим искусствам во Франции в XXI в. Автор рассматривает актуализацию обучения пластическим искусствам во Франции в контексте актуализации общего художественного образования, как во Франции, так и в странах ЕС и всего мира. В статтє также освещается история становления общего художественного образования XXI века на качественно новом уровне.

Ключевые слова: актуализация; общее художественное образование; обучение пластическим искусствам; визуальная грамотность; креативность; качество образования; междисциплинарные связи; образное мышление..

In the article the author analyses cultural, political, informational, communicational, economic, environmental, and educational factors of increasing actualization of teaching visual arts in France in the 21th century. The author considers the actualization of teaching visual arts in France in the context of actualization of general art education in France, as well as the EU countries and the whole world. Also, the article highlights the history of the formation of general arts education in 21st century at a new quality level.

Key words: actualization; general art education; visual arts teaching; cultural, political, informational, communicational, economic, environmental, and educational factors; world view openness; cultural identity; cultural diversity unity; visual literacy; creativity; education quality and efficiency; interdisciplinary connections; creative thinking; World conference; Road Map, etc.

В Україні, як і світі, сьогодні зростає роль мистецтв у змісті загальної освіти, а отже, зростає значущість порівняльних досліджень у цій сфері. Значний внесок у дослідження зарубіжної педагогіки мистецтва зробили такі українські компаративісти, як: Р. Беланова (естетичне виховання учнів у школах США), А. Вільчовська (розвиток теорії і практики музичного виховання учнів основних шкіл Польщі), М. Лещенко (естетичне виховання учнів початкових класів у школах Канади та підготовка вчителів до естетичного виховання у Великобританії, Канаді, США), Г. Ніколаї (розвиток музично-педагогічної освіти в Польщі) та ін. Безпосередньо

питання загальної мистецької освіти, зокрема, елементи навчання пластичних мистецтв, у Франції, частково були розглянуті в дослідженнях Л. Зязюн (артистичне виховання особистості в системі освіти Франції), В. Полтавець (художнє виховання учнів у початковій школі Франції).

Сучасний етап розвитку загальної мистецької освіти в країнах ЄС та світу позначений процесами інтенсивного, динамічного становлення. Цей розвиток відбувається у площині усвідомлення, та осмислення значення загальної мистецької освіти в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів і пов'язаних з ними викликів, що стали чинниками актуалізації загальної мистецької освіти в сучасних суспільствах, зокрема, навчання пластичних мистецтв у Франції.

¹ Назва навчального предмета *пластичні мистецтва* відповідає назві українського навчального предмета *образотворче мистецтво*.

Метою статті стало висвітлення чинників актуалізації навчання пластичних мистецтв у Франції в XXI ст. у контексті актуалізації загальної мистецької освіти як у Франції, так і в країнах ЄС та всього світу, а також становлення загальної мистецької освіти у сучасному глобалізованому світі на якісно новому рівні.

У результаті аналізу праць сучасних французьких та світових учених - педагогів мистецтва, економістів, політологів, філософів, соціологів, нейропсихологів, нейробіологів ми окреслили такі головні чинники актуалізації загальної мистецької освіти в сучасному світі, зокрема, навчання пластичних мистецтв у Франції: культурно-політичні, економіко-екологічні, інформаційно-комунікативні, власне освітні.

Культурно-політичні чинники зумовлені тим, що глобалізація, динамічний розвиток інформаційно-комунікативних технологій, інтенсивні інтеграційні та міграційні процеси сприяють пошквalenню міжнародних контактів, виявленню культурного багатства і розмаїття людства. Разом з тим, ці процеси роблять культурні надбання окремих народів вразливими і незахищеними тому, що посилюють тенденції до домінування окремих культур та уніфікації культури людства. Розуміння ризику збіднення спектру культурно-мистецьких проявів людської спільноти спонукає міжнародні організації, ЮНЕСКО, Рада Європи, Європейський Союз до здійснення політики сприяння збереженню та розвитку культурної спадщини, культурної ідентичності народів. Сьогодні стверджується світогляд, в якому немає ієрархії народів та їх культур. Цьому світогляду притаманне розуміння того, що і як потрібно захищати: розмаїття біологічних видів для збереження біосфери, розмаїття культур, ідей, світобачень, світорозуміння для збереження повноти культури людства. Зникнення будь-якої культури збіднює людство. **Політичною вимогою часу, конструктивною основою міжнародних взаємин в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів, стала ідея єдності культурного розмаїття.**

З метою втілення цієї ідеї в життя ЮНЕСКО на працює нову генерацію культурно-освітніх програм. У XXI ст. цією організацією було здійснено: прийняття Всесвітньої декларації культурного розмаїття, підписання Конвенції про збереження нематеріальної культурної спадщини, проголошення 21 травня Всесвітнім днем культурного розмаїття в ім'я діалогу та розвитку, прийняття Конвенції про захист і розвиток розмаїття культурного вираження тощо.

Ідею єдності культурного розмаїття покладено і в основу європейської культурної політики XXI ст. – Ради Європи та Європейського Союзу. Рада Європи ухвалила «Конвенцію про захист аудіовізуальної спадщини», «Європейську конвенцію про спільне кінематографічне виробництво»; прийняла Декларацію Комітету міністрів Ради Європи «Про культурну різноманітність»; створила фонд Ради Європи «Євроміджі», Європейську інформаційну систему з питань культури *HEREIN*. Рада Європи здійснює: Європейську програму оглядів національної культурної

політики; такі проекти, як: «Культурні шляхи Ради Європи», «Міжкультурний діалог і запобігання конфліктам», «*STAGE*» (створення культурного капіталу Ради Європи), «Європа від однієї вулиці до іншої», «Мости до нового партнерства заради культури» організовує художні виставки тощо.

У розбудові Європейського Союзу, як економічного і політичного об'єднання, засадничою також є ідея єдності культурно розмаїтої Європи. Сьогодні ЄС фінансує численні проекти та програми, спрямовані на сприяння демократизації доступу до культурної спадщини, зокрема: *Культура 2000; Культура, освіта, молодь; Культурні столиці; Молодь; Дні європейського кіно, Культурна програма ЄС 2007-2013* тощо. Деякі заходи, наприклад *Дні європейської культурної спадщини*, Рада Європи та Європейський Союз здійснюють спільними зусиллями.

Актуалізація навчання пластичних мистецтв, як і мистецької освіти в цілому, пов'язана з культурно-політичним контекстом, оскільки, «коли йдеться про культуру, ми маємо на увазі мистецтво». На цьому наголосив Генеральний директор ЮНЕСКО К. Мацуура на відкритті I-ї Світової конференції з мистецької освіти (Лісабон, 2006). У суспільстві, де різні культури вимагають особливої значущості набуває мистецтво, «оскільки воно краще виражає культуру», є квінтесенцією культури [9].

У документі «*Дорожня Карта*» напрацьованому після I-ї Світової конференції з мистецької освіти, зазначено, що в багатьох країнах втрачаються певні елементи культури тому, що вони не цінуються в освітніх системах і не передаються наступним поколінням. Отже, постає необхідність інтегрувати в шкільні програми «знання про культуру та форми її вираження». Це може бути досягнуто засобами мистецької освіти як формальної, так і неформальної [14]. Таким чином, загальноосвітня школа стає пріоритетним вектором реалізації сучасної культурної політики в усіх країнах.

Однією з умов втілення у життя ідеї єдності культурного розмаїття в умовах глобалізації є **світоглядна відкритість** учнів як до культури власного народу, так і культур Європи та світу. Проте сьогодні, як зауважує відомий французький філософ, соціолог Е. Морен (*E. Morin*), у кожній культурі домінуючим менталітетом є етно- або соціоцентрований менталітет, тобто менталітет, закритий до інших культур. Але в кожній культурі є носії відкритого, зацікавленого іншими культурами, менталітету. Часто більш сприйнятливими до інших культур є митці [10]. Світоглядна, міжкультурна відкритість можлива, насамперед, у мистецькому просторі, тому **загальна мистецька освіта може бути ідеальним засобом напрацювання відкритості молоді до інших культур.**

Мистецький вимір є тим сприятливим середовищем, що налаштовує людей на спілкування, підвищує позитивну сприйнятливості до іншого, інакшого і може розвивати взаємну симпатію, а тому виконує об'єднуючу, інтегруючу функцію. Комунікативні переваги художніх образів полягають у тому, що вони

апелюють до людського, людяного в людині, незалежно від її приналежності до тієї чи іншої культури. При цьому, якщо комунікативні функції таких мистецтв, як театр, кіно, література обмежені мовним бар'єром, то **пластичні мистецтва, є мовою людського спілкування, що не потребує перекладу.**

Відкритість, діалог, полілог створюють глобальне культурно-інформаційне поле для інтенсивного, ніж будь-коли раніше, взаємопроникнення, взаємообміну, **взаємозбагачення культур.** У цьому глобальному культурно-інформаційному просторі відбувається переосмислення всієї культурної і мистецької спадщини людства, напрацювання нових засад міжлюдських, міжнаціональних стосунків. В умовах інтенсивного, динамічного взаємозбагачення культур важливою складовою світогляду учнів має стати усвідомлення власної **культурної ідентичності.** Цьому покликані сприяти мистецькі практики в загальноосвітній школі, певні знання з історії мистецтв як національної, так і регіональної та світової. Сучасні французькі мислителі наголошують на тому, що в умовах глобалізаційних процесів недостатнім є знання лише власної культурної спадщини. Наприклад, Е. Морен у праці «Сім знань необхідних у майбутньому», зазначає, що **у планетарну добу кожен має плекати свою множинну, комплексну ідентичність, яка уможливує поєднання родинної, регіональної, етнічної, національної, релігійної чи філософської, континентальної, планетарної ідентичності** [10].

Бути відкритим до культурної спадщини інших потрібно для того, щоб навчитись **толерантності,** сприйнятливості до іншого бачення, іншого розуміння світу. Незнання інших культур може бути причиною страху, ненависті до «інакшості», заперечення «інших». Навчання пластичних мистецтв є одним із шляхів долання упередженого, стереотипного, іноді ворожого ставлення до «інакшого» – етнічно, культурно, релігійно, соціально тощо. Знайомство з «інакшістю» у просторі мистецько-культурної освіти уможливує подолання тієї неосвіченості, яка призводить до нетерпимості, до заперечення «інших».

Розвиток толерантності сучасної молоді до «інакшого» дає змогу розглядати мистецьку освіту, як один із засобів **профілактики насилля** і боротьби з тероризмом. Крім того, таке бачення пов'язане з розумінням агресивності, як результату неможливості самореалізації. Долученість до світу мистецтва, уможливлення використання природного творчого потенціалу сприяє внутрішній гармонізації. Тому мистецькі практики можуть бути ефективним засобом профілактики антисоціальної поведінки дітей та підлітків, вживання наркотиків, алкоголізму, насильства в школі й суспільстві загалом.

Втілення ідеї **єдності** культурного розмаїття – складний еволюційний процес. На думку Е. Морена, на зміну роз'єднаності людства має прийти об'єднання – симбіософія, мудрість жити разом [10]. Багато світових мислителів говорили і говорять про унікальний потенціал мистецтв у об'єднанні людства. Ще

Шіллер, у «Листах про естетичне виховання людини», зазначав, що лише стосунки, які базуються на красі, об'єднують суспільство, тому що вони є ціннісними для всіх [19]. Кант створив **концепцію мистецтва як сфери універсального спілкування без концептів, з метою заміщення ним релігії у суспільстві панування наукового раціоналізму** [19]. Йдеться про ідею неспроможності розуму і знань об'єднувати людей та про потребу компенсувати втрачену релігійність. Лише мистецтво, що заторкує серце і почуття, може об'єднувати [19]. Місія мистецької освіти полягає в тому, щоб показати учням, що всі вони, попри расові, релігійні, культурні, чуттєві відмінності, є людьми. Освіта майбутнього покликана навчати **етики планетарного порозуміння** (за Е. Мореном). Для цього важливим є нове розуміння освіти: **«надавати освіту, щоб розуміти математику – це одна річ. Надавати освіту для порозуміння між людьми – інша»** [10].

Таким чином, загальна мистецька освіта (а отже й навчання пластичних мистецтв), як сутнісна складова культури, стає важливим інструментом розв'язання не лише культурних, а й політичних проблем людства XXI ст. Світогляд, набутий в результаті навчання мистецтв, уможливує напрацювання конструктивного підходу до життя, ознаками якого є **не принцип заперечення, протиставлення, а принцип комплементарності, взаємодоповнювальності.** Це має стати позитивним простором для розвитку порозуміння, здатності до партнерства, відтак – до напрацювання культури миру, стабільного розвитку.

Важливим **чинником** актуалізації навчання пластичних мистецтв є динамічний розвиток **інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ).** Сучасні учні отримують інформацію з найрізноманітніших джерел – друкованих видань, телебачення, радіо, CD, DVD, Інтернету тощо. Ця інформація значною мірою передається мовою образів. Образна продукція заповнила повсякденне довкілля дітей та підлітків. Як зауважив ще у 1995 р. канадський нейропсихолог Майкл Петерс, в сучасній культурі **образ витісняє друковане слово.** Ієрархія цінностей західної освіти, що базувалась на писаному слові сьогодні переживає радикальні трансформації [12, 122]. Природно постає таке фундаментальне завдання загальної освіти, як навчання учнів розуміти ці образи, грамотно їх сприймати, «читати» візуальні образи так, як читати тексти. Йдеться про розширення видів грамотності. Якщо до останнього часу загальна освіта обмежувалась наданням таких видів грамотності, як читання, письмо та рахунок, то сьогодні все більшого значущості набуває поняття візуальної, образної грамотності.

Засоби вираження сучасних візуальних медіа-образів (графіка, кольорові зображення, анімація, тощо) значною мірою збігаються з мовою пластичних мистецтв: лінії, кольору, композиції тощо. Тому є очевидним, що наданням візуальної, образної грамотності має опікуватись така освітня дисципліна як пластичні мистецтва. Вони покликані надати дітям та підліткам елементарну художню освіченість, розвинути у них певний

рівень культури сприймання візуальних образів, можливість до образної продукції. Це має **забезпечити критичне ставлення «покоління скрінейджерів»² до медіапростору та маніпулятивних практик** і зменшить ризики негативного впливу сучасної медіа-продукції суспільства суперспоживання інформації та комунікації [5]. Мистецька освіта покликана навчити учнів, як споживачів продукції культурних індустрій, розрізнити продукцію, пов'язану з мистецькою творчістю, від комерційної продукції, розуміти потенціал образу, як засобу передачі правди, зваби, маніпулювання тощо.

Ще одним аспектом актуалізації навчання пластичних мистецтв у зв'язку з розвитком ІКТ є необхідність допомогти дітям, молоді, віднайти точки опори у віртуальному світі, не загубитись у ньому і не втратити людську природу, здатність до радості, любові, зачарування, захоплення тощо.

Отже, сучасні ІКТ вимагають обов'язкової художньої, візуальної грамотності, образної компетентності як невід'ємної складової грамотності й компетентності інформаційної, масмедійної, віртуальної. Основою візуальної образної грамотності учнів покликане стати навчання пластичних мистецтв.

Економіко-екологічні чинники актуалізації навчання пластичних мистецтв пов'язані з динамічними змінами в сфері виробництва. З початком інформаційної революції більше ста років тому (телеграф, телефон, радіо, фото, кіно, комерційні видання) з'явилась продукція нової природи – інформаційна [20]. Економіка, що раніше орієнтувалася на продукування матеріальних цінностей, змінюється на економіку, що базується на сервісі та інформації, продукує символічні цінності. Така економіка потребує значно розвинених компетентностей працівників, ніж тих, які сьогодні пропонує школа. **Економіка XXI ст. все частіше потребує інноваційності та креативності** в усіх сферах соціальної, технічної та фахової діяльності [4, 14].

На важливості креативності, як складової фахової компетентності в будь-якій галузі, сьогодні наголошують економісти, соціологи та політологи багатьох постіндустріальних країн. Американський фахівець з питань міжнародної комунікативної політики та планетарного суспільства знань Ш. Вентуреллі вважає, що, здатність генерувати нові ідеї та нові форми інформації стають капіталом, важливою ресурсною базою суспільства – так само як мінерали, сільське господарство, промисловість тощо [20]. Креативність мислиться джерелом національного прибутку, важливим чинником економічної конкурентоспроможності [3].

На необхідності перегляду традиційних економічних поглядів, культурних цінностей та ідей людського і культурного капіталу акцентує увагу австралійський економіст Д. Тросбі [9]. Сучасна економіка потребує комплексного, інтегрального, більш креативного

бачення у розв'язанні економічних проблем, що тісно пов'язані зі спектром діяльності людського суспільства. Креативність потрібна для трансформації самої економіки. Е. Морен зазначає, що економіка, будучи наукою суспільною, є розвинутою математично і слабо розвинутою соціально і гуманістично, оскільки абстрагується від соціальних, історичних, політичних, психологічних, екологічних умов, з якими є тісно пов'язаною [10].

Світові мислителі, вчені, політики, громадські діячі (К. Робінсон, Ф. Мейор, К. Мацуура, Г. Гарднер, І. Асфак, К. Фрідман та ін.) є одноставними в тому, що **найкращим шляхом розвитку креативності молоді є мистецькі практики, як обов'язкова складова загальної освіти**. Зокрема, практики пластичних мистецтв є здебільшого синтезом, вони уможливають розвиток здатності дітей до творчості, що за своєю природою є також синтезуванням [3, 14].

Г. Сейттер (*Harvey Seitter*) і Т. Стокіл (*Tim Stockil*), британські фахівці з питань зв'язків мистецтва та бізнесу, констатують нову тенденцію у розвитку цих зв'язків. Традиційно партнерство мистецтва і бізнесу визначалось перенесенням ресурсів з корпорацій в мистецькі організації – у формі філантропії, спонсорства тощо. Проте, останнім часом компанії частіше запрошують поетів, акторів, художників, митців багатьох жанрів навчати їх співробітників. Нова модель стосунків базується на можливості перенесення потенціалу мистецької творчості, знань, інсайту, винахідливості у процесі творчого, конструктивного розв'язанні бізнесових проблем. Г. Сейттер і Т. Стокіл вважають, що **креативна революція в бізнесі полягає в розумінні природи творчості митців**. Г. Сейттер називає креативність рушійною силою сучасної глобальної економіки, нафтою XXI ст. [17].

Асфак Ісхак (*Ashfaq Ishaq*), відомий американський (уродженець Пакистану) економіст, педагог, фахівець з питань розв'язання конфліктів, громадський діяч, який заснував у 1997 р. міжнародну дитячу мистецьку фундацію (*International Child Art Foundation – ICAF*), стверджує, що мистецькі практики можуть сприяти бізнесовому успіху і процвітанню суспільства загалом [3].

У Франції усвідомлення економічної доцільності від поширення мистецької культури серед учнівської молоді відбувається починаючи з кінця 60-х років ХХ ст. Керівництво територіальних спільнот (регіонів, департаментів) розуміючи, що культура є чинником, який сприяє соціалізації та економічному розвитку, почали підтримувати проекти, що стосуються мистецької творчості у школі [5]. Після 1981 р. домінуючою ідеєю у ставленні до мистецької освіти в школі Франції стає ідея спроможності культури бути відповіддю на кризу. Креативність розглядається як рушійна сила, умова економічного відродження. У 90-х рр. ХХ ст. метою політики Франції щодо навчання мистецтв став розвиток людського капіталу [5].

Як економічний капітал розглядається культурна спадщина Франції, що приваблює увагу співвітчизників та іноземців [5, 19]. У зв'язку з цим у Франції

¹ Скрінейджер (від англ. *screenager*) – термін, що використовується по відношенню до підлітків, які багато часу проводять перед екранами – кіно, телевізора, комп'ютера, мобільного телефона тощо.

виникла «споживацька концепція» навчання мистецтв. Кінцева ціль навчання мистецтву, відповідно до цієї концепції, полягає в тому, щоб плекати аматорів. Школа покликана готувати майбутніх споживачів мистецької продукції. Для сприяння мистецькій творчості потрібні меценати, які буде купувати твори. Потрібні також аматори, які будуть відвідувати музеї та виставки, переміщатись з регіону в регіон і, таким чином, живити всю економічну систему країни [5].

Другим економічним чинником актуалізації загальної мистецької освіти і навчання пластичних мистецтв, є *зростання ваги культурних індустрій* у сучасній економіці як французькій, європейській, так і світовій. Особливо широким є спектр культурних індустрій, пов'язаних із візуальними видами мистецтв: від пластичних – до народних (фільми, телебачення, архітектура, комікси, комп'ютерні ігри, реклама, ремесла, іграшки тощо). У зв'язку з цим *зростає кількість спеціальностей, що потребують мистецької освіти* [2].

Важливим завданням, у контексті втілення в життя ідеї збереження розмаїття культур в умовах інтеграційних та глобалізаційних процесів, усвідомлюється відродження і розвиток народних ремесел. Так, наприклад, у програмі сектора культури ЮНЕСКО на 2004–2005 роки, ремесла та дизайн розглядаються як чинники не лише культурного, а й економічного розвитку, боротьби з бідністю в малорозвинених країнах [там само].

Нагальною на сьогодні є потреба в екоетичній економіці. У ХХ ст. вплив цивілізації на екосферу Землі досяг такого рівня, що не лише подальший прогрес, але й виживання людства неможливе без усвідомлення його єдності з природним довкіллям. В умовах поглиблення екологічної кризи планети, важливим є етичний вимір поступального економічного розвитку, розуміння сучасною молоддю загрози від індивідуалізму та невпинного утилітаризму.

Отже, сьогодні актуальною є ідея загальноосвітньої школи не лише суспільного інституту, що готує дітей до життя, до подолання матеріальних, економічних, професійних труднощів і як інституту, покликаного плекати покоління етично свідоме, спроможне вивести людство з кризового стану, здатне співпрацювати і консолідуватися для вирішення мультиконтекстуальних проблем [9].

Економічна доцільність розвитку креативності молоді засобами мистецтв, і пластичних, пов'язана також з оздоровчим, гармонізуючим впливом мистецтв, як на психічний, так і на фізичний стан людини, із зростанням ефективності освітнього процесу, з успішною соціалізацією молоді, а отже, її самореалізацією та віддачею суспільству. Зменшення проявів антисоціальної поведінки, алкоголізму, наркотичної залежності теж має позитивний економічний потенціал, не кажучи вже про можливість не витратити економічні, природні ресурси на війни, збройні розв'язання конфліктів.

Отже, в умовах, коли культура набуває значущості економічної категорії, культурного капіталу, навчання пластичних мистецтв, як і мистецько-культурна освіта

загалом, стає ключем до успішної економіки, передумовою розбудови креативно-інноваційного суспільства, спроможного вирішувати екологічні проблеми.

Ситуація, що склалася на початку III тис. в культурно-політичній, інформаційно-технологічній, економіко-екологічній сферах діяльності людства, стала потужним комплексним викликом суспільному інституту освіти. Перед освітою постали завдання, розв'язання яких багатьма вченими світу вважається можливим за умови інтегрування мистецької освіти, навчання пластичних мистецтв, у зміст загальної освіти як фундаментальної складової. Це актуалізувало навчання пластичних мистецтв і у системі середньої освіти Франції. Крім того, ця актуалізація пов'язана з необхідністю сутнісних змін у сфері освіти, з тим, що мистецтва мисляться засобом розв'язання цілої низки педагогічно-освітніх проблем і завдань. Йдеться про **освітні чинники** актуалізації навчання пластичних мистецтв у системі середньої освіти Франції. Сьогодні більшість освітніх систем світу базуються на знаннях і теорії, моделях освіти XIX ст. В епоху докорінної зміни світу потрібно напрацьовувати нове бачення загальної середньої освіти, перевизначити її цілі, зміст, принципи, методи. Мистецька складова загальної освіти є одним із ключів цих змін.

Актуалізація навчання пластичних мистецтв пов'язана з потенціалом мистецької освіти в *підвищенні ефективності загальної освіти*. Мистецька освіта апелює не лише до вербально-логічного інтелекту, а й до різних видів інтелекту – емоційного, кінестетичного, просторового тощо (за Г. Гарднером). Для підвищення ефективності освіти йдеться про педагогічне задіяння різних форм інтелекту та їх взаємодоповнювальність, поєднання різних шляхів засвоєння навчального матеріалу учнями. Предмети – історія, філософія, література, мови, математика містять естетичну складову. Ця складова ігнорується з причини усталеного в західній традиції раціонального підходу, проте вона є могутнім засобом викликати цікавість, мотивацію, особливо у молодших учнів.

Мистецька освіта наділена потенціалом у розв'язанні проблем дітей, які мають труднощі у навчанні. Це пов'язано з тим, що мистецька творчість є менш дискримінуючою, а отже, менш травмуючою, ніж більшість шкільних дисциплін. Зміст мистецько-культурних дисциплін пропонує значну свободу для ініціативи учнів. За такого підходу мистецька освіта може примирити велику кількість молоді зі школою.

Однією з пріоритетних тем сучасних наукових досліджень є питання впливу мистецької освіти на академічну успішність учнів [15]. Численні дослідження виявляють, що учні, які займаються різними мистецькими практиками, стають успішнішими в навчанні. Позитивні результати навчання пластичних мистецтв стосуються не лише сфери пластичних мистецтв, але й загальноосвітніх компетентностей. Йдеться про розвиток уваги, мовлення, здатності зображати графічно, орієнтування в просторі, математичних здібностей, підготовку до читання тощо.

Інтегрування мистецької освіти, навчання пластичних мистецтв, у зміст загальної освіти, як фундаментальної складової, є одним із шляхів підвищення ефективності, а, отже, і якості загальної освіти, напрацювання її нової культури. Про це свідчить аналіз опитування стосовно виконання «Дорожньої Карти», з мистецької освіти прийнятої після I-ї Світової конференції. Однією з головних цілей мистецької освіти в країнах Європи вважається підвищення якості загальної освіти. Головною метою мистецької освіти, відповідно до цього опитування, є розвиток індивідуальних здібностей учнів, їх **особистісний розвиток** [15].

Крім згаданих загальноосвітніх компетентностей, за допомогою мистецтв можна розвинути широкий спектр особистісних якостей учнів: увагу, креативність, емоційну культуру, самоповагу, відкритість, відповідальність, відчуття етичних законів, ініціативність, здатність до самопізнання, самоідентифікації, самовираження, співробітництва, розв'язання проблем, до критичної рефлексії, самостійності, свободи думки та дії тощо.

Ефективність та якість освіти XXI ст. залежить від **використання пізнавального потенціалу мистецтв**. Багато визначних філософів, які цікавились проблемою пізнання, пов'язували її з мистецтвом. Німецький філософ Ф. Шеллінг вважав мистецтво вищою формою пізнання. Сьогодні пізнавальний потенціал мистецької освіти визнають Г. Гарднер, С. Зекі, І. Асфак та багато інших учених. На думку когнітивного нейробіолога С. Зекі, набуття знань, шляхом фіксування постійних суттєвих характеристик речей є первинною функцією «мозку, який бачить» і є первинною функцією мистецтва [3]. У згаданій вище «Дорожній Kartі» також акцентується увага на тому, що освіта «в мистецтві» та «засобами мистецтва» стимулює пізнавальний розвиток. Мистецтво, як шлях пізнання, уможливує осягнення різних аспектів буття і співбуття з іншими [14].

У сучасних умовах розвитку ІКТ, про що йшлося вище, в освіті дітей та підлітків зростає роль візуального образу. Це актуалізує пізнавальний потенціал пластичних мистецтв. Крім того, візуальна розповідь відіграє ключову роль у пізнавальному розвитку ідей, думок дітей про себе та світ, адже малювання є однією з головних форм наративу дітей.

Пізнавальний потенціал пластичних мистецтв пов'язаний з цілісним, інтегрованим характером художніх практик, що органічно поєднують діяльність розуму та органів чуття. Д. Лягутт вважає, що навчання пластичних мистецтв є нагодою задіяти паралельно пластичні та ментальні операції. Якщо побудувати просторову композицію, ізолювати пластичною дією, то знайти потрібні засоби, матеріали є дією ментальною [5].

Дослідження останніх десятиліть у сфері психології пізнання, функціонування мозку як у Франції, так і в інших країнах: Швейцарії, Бельгії, Канаді, США та ін. однозначно доводять важливість способу, в який передаються знання. Багато французьких фахівців

(Ж.-М. Лоре, Д. Локвуд, Ж.-М. Біша, Ж. Лан та ін.) наголошують на важливості взяття до уваги тіла дитини, множини її чуттєвих сприймань, призначених для пізнання світу в різних вимірах: колірному, звуковому тощо. Ініціація в мистецтві мобілізує тіло, як чуттєвий інструмент пізнання, що не обмежується раціонально-логічним пізнанням. У звіті Ради з економічних та соціальних питань Франції за 2004 Ж.-М. Біша зазначив, що сучасна шкільна система базується на розвитку раціонального і спекулятивного інтелекту. Проте особистість учня наділена й іншими якостями, що також мають потенціал розвитку і структурування. Ці якості відносяться до сфери чуттєвого, креативного інтелекту, які можна розвинути засобами мистецьких дисциплін. [4].

Мистецька освіта, через сприяння емоційному розвитку, може значною мірою сприяти і загальному когнітивному розвитку [14]. Мистецтво, як емоційна компонента освітнього процесу виступає в ролі енергоносія знань. Присутність естетичної інформації – гармонійних звуків, кольорів, ліній, форм тощо, задіює емоційно-образну сферу сприйняття (праву півкулю головного мозку), сприяє входженню розумової діяльності в особливий комфортний режим, вивільняє пізнавальну енергію, снагу до засвоєння знань і, таким чином, робить процес сприйняття будь-якої інформації більш повноцінним та ефективним. Емоційна складова полегшує процес запам'ятовування, робить науки доступнішими для осягнення.

Сучасні планетарні проблеми для свого розв'язання потребують багатодисциплінарного, трансверсального, багатовимірного, міжнародного підходу. Відповідно усвідомлюється педагогічне завдання виявлення **міждисциплінарних зв'язків** у змісті шкільної освіти. Потребуючи оновленого цілісного світогляду, людство має переосмислити зв'язки між різними науками, а також зв'язки між науками та позанауковими сферами знань, зокрема мистецтвами. Великого значення розвитку міждисциплінарного підходу до навчання дітей та молоді надає ЮНЕСКО, Міжнародна асоціація експертів та практиків з питань зв'язків освіти і мистецтва при ЮНЕСКО – LEA (*Links to Education and Art*). Члени зазначеної асоціації розглядають мистецтво, як базовий компонент реалізації принципу міждисциплінарності у шкільній освіті [6].

Сьогодні європейська педагогічна громадськість констатує, що чинна система освіти, яка з XIX ст. базується на поділі змісту шкільного навчання на дисципліни, дає фрагментарні знання, а не цілісне уявлення про світ. Е. Морен у своїй праці «Об'єднати знання: виклик XXI століття», пише, що **на сучасному етапі розвитку суспільства та освіти важливо аби точні та соціальні науки, література та мистецтва утворювали цілісний інформаційно-освітній простір** та призвичаювали розум молоді до «контекстуалізації та узагальнення». Інтеграція шкільних дисциплін покликана сприяти усвідомленню учнями основних філософських понять «космос, життя, людство» тощо [11].

Кризовий екологічний стан Землі спонукає людство до ревізії своїх уявлень про Буття і його закони, про спрямованість діяльності людської спільноти. Для цього людина має переосмислити свої знання про природу, особливості, її **духовну складову**, адже духовність – це відчуття зв'язку, єдності себе з довкіллям як природним так і суспільним. Етичні застави мають стати обов'язковими в будь-якій сфері діяльності людини.

На думку відомого португальського (працює в США) нейробіолога А. Дамасіо, причиною падіння моральності в сучасному суспільстві є домінування пізнавальних навичок над розвитком емоційної культури. Емоції є інтегральною частиною процесу розв'язання-роблення. Вони спрямовують діяльність, ідеї, роздуми і судження. Без емоційної складової будь-яка ідея, розв'язання, дія буде лише раціональною. Здорова моральна поведінка потребує участі емоцій [14]. Отже, мистецько-культурний вимір життя суспільства і змісту загальної освіти, є плідним простором напрацювання духовності суспільства.

Умовою розвитку духовності сучасної молоді є надання їй можливості напрацювати нове глобальне бачення світу, сенсифікація учнів до фундаментальних цінностей та цілей майбутнього людства і планети, до розв'язання життєвих проблем кожного, спільнот із залученням учнів до виміру універсальних цінностей [14].

Мистецька освіта дає нагоду усвідомити наявність багатьох бачень, світорозумінь і розглядати їх як спільне світоглядне багатство, «шведський стіл», з якого кожен може черпати те, що йому потрібно для постійного розвитку власного світогляду. Освіта, що орієнтується на науковий світогляд, дає лише фрагменти світогляду. Майже сто років тому мистецтвознавець Ф.І.Шміт (1877-1937) писав, що **суспільство, що прагне процвітання, має турбуватися про те, щоб науково-логічне мислення не брало верх над мисленням емоційним та асоціативним**. При високому розвитку науки, таке суспільство є приреченим. Тому **кожна держава, яка прагне жити і процвітати, повинна турбуватися як про науку, так і про плекання молодшої генерації в образному мисленні** та в активній волі до творчої праці [1].

Усвідомлення важливості загальної мистецької освіти для гуманістичного поступу людства, зокрема, європейської спільноти, зумовило започаткувати проекти та ініціативи з боку таких міжнародних організацій, як ЮНЕСКО, ЄС, Рада Європи, Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР).

Сьогодні можна прослідкувати історію динамічного становлення загальної мистецької освіти початку III-го тисячоліття як у європейському, так і світовому вимірі.

Переломним моментом у зміні ставлення до мистецької освіти, як складової змісту загальної освіти, став рубіж XX - XXI ст. У листопаді 1999 р. Генераль-

ний директор ЮНЕСКО Федеріко Мейор звернувся до світової спільноти із закликом поліпшити стан мистецької освіти і творчості в школі в контексті утвердження Культури миру. Він закликав держави-члени вжити адміністративних, фінансових та юридичних заходів, щоб сприяти обов'язковому вивченню мистецтв (музики, пластичних мистецтв, поезії, театру, кіно тощо) упродовж усього періоду шкільництва, починаючи з материнської школи і закінчуючи випускним класом середньої школи. Звертаючись до різних суспільних сил – виробників засобів художньої, музичної творчості тощо, підприємств-меценатів, працівників ЗМІ, організаторів мистецьких фестивалів, батьків, міжнародних, неурядових регіональних та національних організацій з питань мистецької освіти, він закликав до сприяння інтегруванню мистецтв у загальну освіту дітей та молоді [8].

У грудні 1999 р. новообраний Генеральний директор ЮНЕСКО, Коїчіро Мацуура у своєму виступі на Європейському саміті з питань мистецької освіти наголосив, що мистецтво не повинно бути «бідним родичем» в освітніх системах, а має, навпаки, стати головним компонентом навчання. Він акцентував увагу на тому, що мистецька освіта – це справа не лише педагогів, а й усього суспільства, хто причетний до освіти та мистецтва і зацікавлений, щоб молода генерація, від якої завтра буде залежати доля людства, вироста гармонійною. Мистецтво в його різновидах є і повинно залишатися привілейованим вектором у поширенні життєвої філософії, що базується на ідеї цінності культурного розмаїття Matsuura [7].

Вівіан Редін, член Європейської комісії з питань освіти та культури, у своїй промові на Європейському саміті з мистецької освіти (грудень 1999 р.) наголосила на тому, що питання значущості мистецтва в освіті дітей, починаючи з молодшого віку, має розглядатись в Європі, як «позадискусійне», що головна мета загальної освітньої політики країн ЄС полягає у наданні мистецькій складовій статусу фундаментальної. Йдеться про гарантоване надання мистецької освіти дітям, як першочергову мету діяльності школи [13].

Для здійснення планетарного завдання інтеграції мистецтв у зміст загальної освіти як фундаментальної складової, при ЮНЕСКО створено Міжнародну асоціацію експертів і практиків з питань зв'язків освіти та мистецтва — LEA (*Links to Education and Art*). Асоціація покликана множити контакти між педагогами мистецтва світу з метою обміну інформацією, педагогічним досвідом, результатами наукових досліджень, публікаціями з кожної мистецької дисципліни. LEA також акумулює дані, що стосуються підготовки педагогів мистецтва з метою підвищення якості цієї підготовки. LEA здійснює аналіз міжнародного стану мистецької освіти з тим, щоб допомогти урядам покращити навчання мистецтвам учнів і сприяти посиленню ролі мистецтв у загальній освіті [6]. Так, LEA стала світовою інституцією порівняльної педагогіки мистецтва.

Упродовж 2001–2005 років відбулися регіональні конференції з мистецької освіти в: Африці, Латинській Америці та країнах Карибського басейну, в арабських країнах, Азії, країнах Тихоокеанського басейну, країнах Європи та Північної Америки. Кожна регіональна конференція, на основі порівняльних досліджень у регіоні, напрацювала рекомендації для I Світової конференції з мистецької освіти «Розвиток креативності для XXI ст.» (Лісабон, березень 2006). Ця конференція стала першим планетарним заходом, присвяченим питанню дослідження мистецької освіти в різних регіонах та країнах світу з метою віднаходження спільного розуміння та вивчення можливостей міжнародної співпраці з цього питання.

Конкретним результатом успішної роботи I-ї Світової конференції стало напрацювання плану дій – «Дорожньої Карті» (*Road Map*) з мистецької освіти, (липень – вересень 2006). як орієнтира для держав-членів ЮНЕСКО у прийнятті рішень щодо мистецької освіти. У ньому визначено: цілі, концепти, що стосуються мистецької освіти, головні стратегії ефективної мистецької освіти, рекомендації для учасників мистецько-культурної освіти. «Дорожня Карта» покликана стати орієнтиром для держав-членів у прийнятті рішень щодо мистецької освіти [14].

У 2007–2009 роках в рамках підготовки II-ї Світової конференції з мистецької освіти відбулися десятки акцій, регіональних, національних та міжнародних симпозіумів, конференцій тощо, зокрема: Симпозіум у Вільдбад Кройті (Німеччина, 2008), присвячений питанню впливу «Дорожньої Карті» на мистецьку освіту в Європі; Конференція та симпозіум у Піттсбурзі (США, 2009); зустрічі на вищому рівні Всесвітнього альянсу заради мистецької освіти (WAAE)³ у Ньюкаслі, (Велика Британія, 2009) тощо. У 2009 Європейська Комісія на основі даних мережі *Eurydice* здійснила порівняльне дослідження стану шкільної мистецько-культурної освіти у 30 країнах Європи. Перед II-ю Світовою конференцією розпочато розробку Міжнародного глосарію мистецької освіти ЮНЕСКО.

У травні 2010 р. в Сеулі відбулася II-а Світова конференція з мистецької освіти. Учасники конференції акцентували увагу на посиленні соціокультурного виміру мистецької освіти, підкреслюючи значення мистецької освіти у сприянні культурному розмаїттю та соціальній згоді. Конференція стала нагодою проаналізувати перші результати втілення в життя «Дорожньої Карті» з мистецької освіти та намітити і посилити подальші наукові дослідження [16].

У результаті роботи II-ї Світової конференції напрацьовано *Цілі розвитку мистецької освіти*. Цілями визначено: 1)забезпечити доступність

мистецької освіти як фундаментальної і постійної складової високоякісного оновлення освіти; 2)забезпечити високу якість концепції і реалізації програм з мистецької освіти; 3)застосовувати принципи та практики мистецької освіти для сприяння знаходженню відповіді на соціальні та культурні виклики сучасного світу [18].

В Європейському Союзі процес розвитку загальної мистецької освіти набуває динамічності та інтенсивності. В умовах розбудови спільного культурного простору виникає потреба в інформації про національну політику країн-членів спільноти в галузі мистецько-культурної освіти. З цією метою проводяться конференції, конгреси, симпозіуми, на яких вивчаються й обговорюються результати численних досліджень, порівнюється, аналізується досвід загальної мистецької освіти в інших країнах Європи та світу. До цього процесу долучені політики, преса, неформальні структури, громадськість. Починаючи з 2002 року, в ЄС постійно відбуваються зустрічі державних службовців, які опікуються загальною мистецько-культурною освітою.

Отже, виклики, перед якими постало людство на початку III тис. – культурно-політичні, інформаційно-комунікативні, економіко-екологічні, стали потужним комплексним викликом суспільному інституту освіти. Пошуки шляхів виходу з кризи як освітньої, так і системної, шляхів до якісно нової освіти, спонукають сучасних мислителів, педагогів, митців, науковців різних галузей до усвідомлення не використаного потенціалу загальної мистецької освіти у розв'язанні комплексу освітніх проблем і проблем людської спільноти. У зв'язку з цим, усвідомлюється нагальність, невідкладність інтеграції мистецької складової, як фундаментальної, у зміст загальної освіти не лише, як навчальних дисциплін, але як естетичного виміру навчальних предметів. Це актуалізує роль мистецької освіти, навчання пластичних мистецтв у системі середньої освіти Франції.

Таким чином, у публікації ми окреслили головні виклики XXI ст., як чинники актуалізації загальної мистецької освіти, навчання пластичних мистецтв у Франції. Сьогодні на порядок дня поставлено питання мистецької освіти для всіх, тобто її демократизації. Це питання потребує розвитку інноваційного вектора інтеграційних наукових як теоретичних, так і практичних, досліджень, спрямованих на інтеграцію мистецької складової, як фундаментальної, у зміст загальної освіти. Це викликано потужними змінами у житті людської спільноти, тобто, й кожної країни. Сьогодні уряди країн світу мають адекватно відповідати на виклики XXI ст., виклики освітні. Від цього залежить доля та економічний статус кожної країни, а також доля людства.

³ До складу WAAE увійшли такі міжнародні освітні організації, як Міжнародна асоціація «Театр і освіта» (IDEA), Міжнародне товариство музичної освіти (ISME) і Міжнародне товариство освіти через мистецтво (InSEA).

Використані літературні джерела

1. Шмит Ф.И. Искусство как предмет обучения / Ф.И. Шмит. – Харьков, 1923. – 63с.
2. ЮНЕСКО. Утвержденные программа и бюджет на 2004-2005. Генеральная конференция 32 сессия, Париж 2003. – Paris: UNESCO, 2004. – 498 с. – Режим доступа: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001341/134100r.pdf>.
3. Ashfaq I. Prosperity and Peace through Art. A paper prepared for UNESCO's World Conference on Art Education to be held in Lisbon, Portugal in March 2006 / Ashfaq Ishaq. – Режим доступа: http://portal.unesco.org/culture/en/files/29699/11376598731ashfaq_ishaq.htm/ashfaq_ishaq.htm.
4. Bichat J-M. Conseil Économique, Social et Environnemental 18/02/2004. – Режим доступа: <http://www.conseil-economique-et-social.fr/rapport/doclon/04021104.PDF>.
5. Lagoutte D. Enseigner le arts visuels/ Daniel Lagoutte. – Paris: Hachette Education. – 2002. — 288 p.
6. LEA International. Recommendations: Regional Preparatory Conference (Europe and North America). – Режим доступа: http://portal.unesco.org/culture/fr/ev.php_URL_ID=28539&URL_DO=DO_TOPIC &URL_Section=201.html.
7. Matsuura K. Discour au Sommet europeen pour l'éducation artistique. UNESCO, 20 decembre 1999 / Koïchiro Matsuura. – Режим доступа: <http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001185/118509f.pdf>.
8. Mayor F. Appel en faveur de la promotion de l'éducation artistique et de la creativite a l'école, dans le cadre de la construction d'une culture de la paix /Federico Mayor. – Paris: UNESCO, 3 Novembre 1999. – Режим доступа: <http://193.242.192.2/opi/fre/unescopresse/99-241f.htm>.
9. Mbuyamba L. Report by. Closing Session of The World Conference on Art Education: Building Creative Capacities for the 21 st Century / Lupwishi Mbuyamba. – Lisbon 9 Marcy 2006. – Режим доступа: http://portal.unesco.org/culture/fr/ev.php_URL_ID=304978&URL_DO=DO_TOPIC&URL_Section=201.html.
10. Morin E. Les sept savoirs nécessaires à l'éducation du futur / Edgar Morin. — Unesco, Paris, 1999. — 67(71) p.
11. Morin E. Relier les connaissances Le défi du XXI e siècle / Edgar Morin. – Editions du Seuil, 1999. – 276 p.
12. Peters M. Education and postmodern condition / Michael Peters. – Westport, CT: Bergin&Garvey. – 1995. – 272 p.
13. Reding V. Quelle place pour l'éducation et la formation artistique en Europe? Discour au Sommet europeen pour l'éducation artistique /Vivian Reding. – UNESCO, 20 decembre 1999. – Режим доступа: <http://europa.eu/int/rapid/start/cgi/guesten>.
14. Road Map for Arts Education. The World Conference on Arts Education: Building Creative Capacities for the 21st Century.Lisbon, 6-9 March 2006. – UNESCO. – 2006. – 26 p.
15. Road Map for Arts Education and the Questionnaire on the Implementation of the Road Map. – UNESCO. – 2009. – Режим доступа: <http://portal.unesco.org/culture/>
16. Seconde Conférence mondiale sur l'éducation artistique Séoul, 25-28 mai 2010. – Режим доступа: http://portal.unesco.org/culture/fr/ev.php_URL_ID=39674 & URL_DO = DO_TOPIC & URL_SECTION=201.html.
17. Seitter H. (Editor). Arts-Based Learning for Business / Seitter, Harvey. Bradford, UK: Emerald Group Publishing Limited, 2005.
18. Seoul Agenda: Goals for the Development of Arts Education / The Second World Conference on Arts Education/ Seoul 2010. – Режим доступа http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=41117&URL_DO=DO_TOPIC &URL_SECTION=201.html.
19. Urfalino Ph. L'invention de la politique culturelle / Philippe Urfalino. – Paris: La documentation francaise. – 1996. – 364 p.
20. Venturelli Sh. From the information economy to the creative economy: Mouving Culture to the center of International Public Policy / Venturelli Sh.alini. – 2004. – 40 p. – Режим доступа: <http://www.culturalpolicy.org/pdf/venturelli.pdf>.